

SDE Başkanı Prof. Dr. Yasin Aktay'ın
“Ermeni Sorununun Yeni Boyutları” Çalıştayı
Açılış Konuşması

Bugün, burada, ülkemiz gündemini onlarca yıldır işgal eden ve halklarımızın iyilik ve refahı doğrultusunda, bölgesel barış ve istikrara katkıda bulunacak şekilde harcayabileceğimiz enerjiyi israf etmemize neden olan bir konuyu sizlerle ele almak ve bundan böyle uygulanabilir bir siyasa öneriler paketinin ve bu amaçla izlenebilecek yolların temel çerçevesini çizmeye çalışmak üzere bir araya gelmiş bulunmaktayız.

Konu, çok çeşitli veçheleriyle, bugüne kadar sayısız forumlarda ele alınıp irdelenmiştir. Bunun bilinci içinde hareket ediyoruz. Ne var ki, Türkiye ve Ermenistan gibi iki komşu bölge ülkesinin dostluk ve halklarının refahı uğruna çaba sarf edecekleri alanları, Ermeni Sorununun bugünkü özel siyasallaşma biçimleri işgal etmeyi sürdüreceğe benzemektedir.

O takdirde, iyi niyet sahibi tüm düşünür ve akademisyenlerin, düşünce ve görüşleri birbirinin aksi istikametinde olsa bile, bir araya gelerek yeni bir dış politika vizyonu ortaya koymaları ve sorunun çözüme kavuşturulması açısından, kısa ve uzun vadede izlenebilecek yolları araştırmaları; tüm bunların yanında, ulusal ve uluslararası kamuoylarının Türkiye ve Ermenistan'dan beklentilerinin neler olduğunu saptamaları kaçınılmaz bir görev olmaktadır.

Vizyonunu Türkiye ölçeğinde insan hak ve özgürlüklerinin en üst düzeyde temin edildiği, tam demokratik bir seviyeyi yakalandığı, dünya ölçeğinde de adil ve kalıcı bir barışın temini olarak belirlenmiş olan Stratejik Düşünce Enstitüsü olarak, bu konuda sürdürülebilir bir siyasa geliştirme hususunda bir sorumluluk üstlenmek istedik. Bu amaçla konunun ilgili veçheleriyle ele alındığı bir günlük bir çalıştay programı kapsamında Ermeni sorununun mahiyeti, tarihi, günümüzde aldığı şekiller ve sorunun çözümü için izlenebilecek yollar üzerine katkı üretebilme imkânlarını yoklamak üzere bir istişareyi hedefledik. Bu amaçla konu ile yakından ilgilenen değerli akademisyenlerimizi bir gün sürecek bu çalıştaya davet ettik.

Basına kapalı olarak gerçekleşecek olan çalıştay üç oturumdan oluşacak. Birinci oturumda Ermeni sorununun “Tarihsel ve Aktüel Boyutları” ele alınacak. Kuşkusuz olayın tarihsel boyutları aktüel boyutundan hiçbir zaman ayrı tutulmuyor. Bugün Ermeni sorununu odağında yer alan 1915 olaylarına dair iddialar birçok ülkenin parlamentolarında farklı siyasi değerlendirmelerle gündeme gelmekte ve aslında her birinin bugüne dair hesapları tarih hakkında bir karar vermeye yönelmektedir. Ermeni iddialarını kabul eden de etmeyen de tarihte neler olup bitmiş olduğunu bilip takdir edebilecek bir durumda değil. Esasen tarih biliminin büyük handikapı da bu değil midir? Tarih bu tür durumlarda hiç bir zaman geçmişin aydınlatılmasıyla ilgili bir konu değil aksine bugüne dair bazı hesapların konusu olmuştur. Ne yazık ki, tarihsel veriler ne kadar ikna edici olursa olsun, eldeki belgeler ne kadar aydınlatıcı olursa olsun, tartışmaları veya ihtilafları bitirmeye yetmemektedir. Sebebi gayet açıktır bunun: İnsanları ihtilafa sürükleyen şey gerçekler hakkındaki bilgi eksikliği veya fazlalığı değil, bu gerçeklere karşı takınılan farklı siyasi tutumlardır.

Örneğin bugün Ermeni soykırımı taslaklarının daha fazla popüler hale gelmesinde yeni belgelerin bulunmuş olmasının bir etkisi olduğundan bahsedebilir miyiz? Gerçekten dün kadar hiç kimsenin bilmediği, uyanmadığı belgeler mi bulundu da insanlar soykırımın yaşanmış olduğuna ikna oluveriyorlar? İnsanların bir tarihsel yüzleşmeye ihtiyacı gerçekten olabilir.. Hele Türkiye gibi en yakın tarihini bile “unutma” üzerinden kurmaya çalışmış, bütün sorunlarını halı altına itmeyi bir tarz olarak benimsemiş bir ülkede birçok alanda bir yüzleşmeye ihtiyaç duyduğumuz açıktır. Ancak bu yüzleşmeyi Türkiye'ye tarihi bin bir türlü katliam ve savaş kabahati ile dolu olan ülkelerin hatırlatmasının ne münasebeti ne de faydası

var. Esasen kimsenin yüzyıl önce Ermenilerin veya başka herhangi bir ademoğlunun acısını hissettiği yok. Yüzyıl önceki Ermenilerin acılarını duymaya ve duyurmaya soyunanların günümüzde burunlarının dibinde gerçekleşen hadiselerle karşı bir nebze benzer bir duyarlılık taşımalarını beklemek bir haktır. Bu kadar duyarlılık daha kötüsü olmasın diye gösteriliyorsa saygı duyulacak bir tutum olabilir ama o takdirde bu tutumun bugünkü vahşetleri durdurabiliyor olması gerekirdi.

Kuşkusuz bu mantık da ihtiyatla karşılanması gereken bir değerlendirmedir. Geçmişle ilgili bir adalet iddiası günümüzdeki vahşetlerden elbetteki sorumlu tutulamaz. Ama sözkonusu olan Amerika, Fransa, Hollanda gibi ülkelerse, bu ülkelerin Türkiye'nin tarih sicilini kaydetmeye kalkışmaları en hafif deyişle münasebetsizliktir.

Tarihsel bir olayın parlamento kararıyla tespit edilmesi ise aslında tarih dediğimiz şeyin de çıplak hakikatini sergileyen bir durumdur. Bu vesileyle tekrarlamak gerekirse tarih hiçbir zaman geçmiş olayların objektif bir şekilde bilinmesi ile ilgili bir durum değildir. Herhangi bir tarihsel olaya bizi bugünden "ilgili" kılan bir yan yoksa olay "tarih" bile değildir. Olayla "ilgili" olduğumuz andan itibaren de olayın hakikatine değil, bizim iddiamıza yaklaşmışız demektir. Kelimenin hak ettiği anlamıyla nesnel bir tarih varsa bu ancak bizim "ilgisiz" olduğumuz ölçüde mümkün olan bir tarih olsa gerek. Oysa bir anahtar kelime olarak "ilgi" kişiyi nesnel olmaktan konuyla ilgili "çıkar sahibi" olmaya yönelten bir süreçtir.

O yüzden 1915 yılında veya daha gerisinde veya daha ilerisinde olanlara dair bugünden bir adaleti tesis edecek ne bilişsel imkânlar ne de adil bir yargı merciine sahibiz. Sıcağı sıcağına kurulmuş mahkemeler genellikle bu delil imkânlarına daha fazla sahiptir, ama bu durumda da mahkemeyi kuranın genellikle bir savaşın galip tarafı olması durumunda mahkemeden istediği kararı çıkartması da kaçınılamayan bir tarih gerçeğidir. Tarihi galipler yazar. Galiplerin yazdığı tarih saf vicdanları tatmin etmedikçe buna dair bir isyan küçük veya büyük dalgalar halinde gelişir.

Tarihi bilginin niteliğiyle ilgili bu temel bilgilerden sonra, konuyla ilgili tarih tartışmalarının günümüzde neden bir kapıya açılmadığını daha iyi anlayabiliriz. Çünkü tarih bir hacet kapısı gibi kapısı gibi herkesin kendi haklılığını göstereceği, hatta kendi mazlumluğunu bir milli kimlik unsuru olarak işleyeceği bir alan olarak görüldükçe, bir yakınlaşma, bir üflet, bir yeni başlangıç vesilesi olamıyor.

Türkiye'yi bir yüzleşmeye, hatta özür dilemeye davet eden söylemlerin tarihle ilgili tartışmayı oldu bittiye getirmeleri bir bakıma istenen şeyin yüzleşme değil bir misilleme, bir intikam olduğu hissini daha fazla ele veriyor. Hele bu davetin bugün soykırım veya katliam sicilleri sıcağı sıcağına iştirakleriyle hayli dolu olanlarla bir ittifak içinde yapılıyor olması, ne Türkiye'yi doğru dürüst bir yüzleşmeye ikna etmeye yarıyor ne de tarihi gerçeklerin anlaşılmasına. Parlamentoların bir oy farkıyla kabul ettikleri taslaklar, hiçbir tarih bilgisine sahip olmadıkları halde oylamaya katılan vekilleri bir yargısız bir tarih infazına dönüştürüyor. Bu tarih infazının baskısı altında bir yüzleşme davetine sağlıklı bir cevap vermek mümkün olamayabiliyor. Üstelik Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin hiç olmadığı kadar ilerleme yoluna girmiş olduğu bir dönemde art arda gelen bu kararlar Ermenistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik bir sabotaj gibi işlemiştir. Değerli arkadaşlarımız Birol Akgün ile Murat Çemrek'in hazırladıkları analizde ifade ettikleri gibi "Ermeni sorunu" yalnızca bilimsel bir problematiğin çözümlenmesi olarak tarihî bir olayın ve sonuçlarının araştırılması değildir. Hatta tarihsel boyutunun ötesinde tarafların uğradığı haksızlığın giderilmesine dair salt hukukî bir sorun da değildir. Sorun, Türkiye'nin proaktif dış politikasının felç edilmesine yönelik bir stratejinin önlenmesidir. "Ermeni soykırımı" üzerinden Türkiye ile sorunu olan ve/ya Türkiye'nin bölgede ve dünyadaki yükselişinden kaygı duyan güçler, parlamentoları aracılığıyla bu iddiaları Türkiye'ye karşı bir

siyasî şantaj ve psikolojik yıpratma aracı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca ABD ve İsveç örneği üzerinden yaşanan gelişmeler, son yıllarda Türkiye'nin çizmeye çalıştığı barışçı, insanî, ahlakî ve yapıcı temeldeki proaktif dış politikasını zaafa uğratmaya, atılan adımları boşa çıkarmaya, bu politikaya karşı” bir sabotaja çalışmaktadır.

Bu sabotajı boşa çıkarmanın yolu hiçbir hayırlı kapıya çıkmayan tarih labirentinden kurtulup günümüze gelmektir. Günümüzün sorunlarını tarihe gitmeye gerek bırakmayacak şekilde çözebilirsek 1915 olaylarına dair daha kompleksiz bir biçimde yaklaşabiliriz.

Kuşkusuz burada yine de tarihle ilgili bütün tartışmaları tüketecek bir kesinlikte konuşmak istemiyorum. Tarihe dair yaklaşımları gerçekten çok farklı olanlar olabilir. Tarihte şu veya bu olduğuna dair bir kanaat serdetmeden, bir tarih sosyologu olarak tarihin anlamı ve işlevine dair notlarımı ifade etmekle yetiniyorum.

Türkiye 1915 olaylarına dair nasıl bir hafızaya sahip olursa olsun bugün artık bu olayların parlamentolarda kendi bildiğinin aksine kabul ediliyor olduğunun bir gerçek olduğunu kabul etmek zorundadır. Birçok ülke bırakınız soykırımı kabul etmeyi, soykırımı sorgulamayı bile suç sayan, böylece tarih bilgisi üzerinde ipotek koyan bir yaklaşıma bile girmişlerdir. Bu yaklaşım elbette ki hiçbir şekilde çözüm odaklı, iyi niyetle bağdaştırılabilecek bir yaklaşım değildir. Fransa'da bu yönde alınan kararın hemen arkasında katledilişinden kısa bir süre önce Hrant Dink, Murat Belge ve Etyen Mahçupyan'ın da içinde bulunduğu bir grup Türk aydınının o zaman verdiği tepki, sağduyuyu temsil eden çok iyi bir tepkiydi:

“Ardındaki niyet ne olursa olsun, böyle bir yasa, tarihi ve ortak belleği sorgulama sürecine zarar verecektir. Dünyada ve Türkiye'de bu sürecin sürdürülmesi çabalarını çok daha zorlaştıracaktır. Böyle bir yasa, Fransa'da özgür tartışmayı engellemesinin yanı sıra Türkiye'de benzer ve çok daha güçlü bir etki yapacaktır.”

Çok şükür Türkiye'de bu olay o zamandan bu yana bu tür bir etki yaptıysa da aksi yöndeki gelişmeler konu üzerine daha özgür tartışmayı önleyememiştir. 1915 olaylarını ancak 80'li yıllardan sonra fark etmeye başlamış olan Türk aydını veya halkının olaylara dair baştaki çocuksu tutumunun çok ötesine geçmiş olduğu rahatlıkla kaydedilebilir. Ermeni sorununun başına “sözde” sıfatı koymaktan başka konuya bir tepki geliştiremeyen bir yaklaşımdan en azından karşılıklı acıların yaşanmış olduğunun ama bu saatten sonra konunun özüne dair bir tartışma yürütmenin anlamsızlığını ifade eden bir yaklaşıma yol alınmış olduğu anlaşılıyor.

Bugün gelinen aşamada Ermenistan ile başlamış ve adı konulmuş bir protokol sürecinin devam etmekte olduğu görülüyor. En son Birkaç gün önce Başbakanın özel temsilcisi Feridun Sinirlioğlu Ermenistan'a, akabinde de Azerbaycan'a giderek Ekim ayında başlatılmış olan protokoller sürecinin arkasında durmaktan vazgeçilmemiş olduğu mesajını net bir biçimde verdi. Başbakan Erdoğan'ın yarın başlayacak olan ABD gezisinde Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkizyan'la bu temasların sonucunda daha mesafe alıcı bir görüşme yapması bekleniyor.

Sınırların açılması ile ilgili Dağlık Karabağ sorununa bağlanan engelin aşılmasında veya aşılmasında Rusya'nın önemli bir rolü olduğu biliniyor. Mayıs ayının ikinci haftasında Türkiye'yi ziyaret edecek olan Devlet Başkanı Medvedev'le bu konunun yine belli bir mesafeye getirileceği bekleniyor. Böylece bir türlü faaliyete geçirilemeyen bir “sözde protokol” sürecinin Türkiye'nin son yıllarda içine girmiş olduğu yeni dış politika tarzına bir istisna oluşturması yolunda bir mesafe de kat edilmiş olacaktır.

Soykırım tartışmaları veya iddiaları belki tamamen bitmeyecektir. Bu konu her zaman birileri için bir konu olmaya devam edecektir, ama bütün bu adımlar atıldığında kısa sürede konunun

tarihle değil bugünle ilgili olduğu ve sorunun tarihe gidilerek değil bugünkü siyaset alanlarında çok daha rahat çözülebildiği görülecektir.

Çalıştay programımızın ilk oturumunda, başlangıçtan bu yana ortaya çıkan Ermeni iddialarının başlayış şekli ve günümüze değin izlediği süreçte dışsal faktörler hakkında sunumlar dinleyip bu sunumlar etrafında “Dış Politika çerçevesinde Ermeni Sorununun tanımlanması; Geçmişten günümüze Türkiye’nin dış politikasında bu sorunun nasıl bir yol izlemiş olduğu ve nihayet Son on yılda sorunun Türkiye, Ermenistan ve dünyada kazandığı boyutların nasıl anlaşılması ve yorumlanması” gerektiğine dair tartışmalarda bulunacağız.

Çalıştayın ikinci kısmında gündemdeki Protokoller Sürecinin ayırıcı vasıfları ve temel özellikleri; Yeni sürecin Türkiye, Ermenistan ve uluslararası düzeylerdeki kolaylaştırıcı ve güçleştirici dinamiklerinin neler olduğu; Türkiye ve Ermenistan’ın bu süreçte izledikleri yol ve çözüm açısından performanslarının nasıl değerlendirilebileceğini konuşacağız.

Üçüncü oturumda ise konuya dair çözüm perspektifleri irdelenecektir. Bu çerçevede yeni dış politika vizyonu içinde uygulanabilir bir siyasa önerisinin temel çerçevesi ele alınacak, sorunun çözümü açısından Türkiye’nin kısa ve uzun vadede nasıl bir yol izlemesi gerektiği ayrıca Ermenistan’dan beklentilerin neler olabileceği üzerinde de durulacaktır.

Stratejik Düşünce Enstitüsü olarak, bir düşünce kuruluşunun tarafsız ve bilimsel ortamında, sizlerden beklentimiz kısa, öz ve amaca yönelik bir şekilde, görüşlerinizi ortaya koymanız ve bu görüşler çerçevesinde kamuoyumuza ve yöneticilerimize sunulabilecek bir öneriler paketinin içeriğini bizlere sağlamanızdır.

Şunu özellikle vurgulamak istiyorum ki, buradaki mevcudiyetimizin ana nedeni, bundan böyle kavga değil, sağlam bir uzlaşma ve anlayış birliği zeminini ortaya çıkarabilmektir. Bizlerden beklenen, bu sağlam zemin üzerinde inşa edilecek yollardan gerek halklarımız gerek bölgemiz ve küresel barış ve istikrar açılarından, genel bir mutabakat ve anlayış birliğine varabilmek amacıyla, kullanabileceğimiz vasıtaları tüm ilgili çevrelere sunabilmek olmalıdır.

10 Nisan 2010